

УДК 349.42

В.Ю. Уркевич, *д-р юрид. наук, доцент*
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВИХ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Одним з ключових питань належного функціонування сучасного аграрного сектора економіки України є створення ринку, ринкової аграрної інфраструктури, за допомогою якої сільськогосподарські товаровиробники матимуть можливість найвигіднішого збуту виробленої ними сільськогосподарської продукції. Ринкова аграрна інфраструктура включає в себе такі складники, як біржовий аграрний ринок, агроторгові дома, ярмарки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, а також аграрні й агропродовольчі ринки. Оскільки належне функціонування названих інституцій має непересічне значення, вивчення правових питань створення й функціонування ринків сільськогосподарської продукції має важливе значення – як теоретичне (для подальшого вдосконалення теорії аграрного права), так і практичне (для належного правозастосування у відповідній сфері суспільних відносин). Викладене вказує на актуаль-

ність і новизну запропонованої теми даної статті, що додатково підкреслюється набранням чинності з 1 січня 2010 р. Законом України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» (далі – Закон) від 25 червня 2009 р., № 1561-VI [1; 2009. – № 51. – Ст. 755].

Питання створення аграрного ринку, належного функціонування його складників уже були предметом дослідження науковців [Див.: 2-5], проте норми вказаного Закону наукового аналізу поки що не зазнавали.

Мета даної статті – охарактеризувати окремі приписи зазначеного Закону, зокрема, щодо сутності оптових ринків сільськогосподарської продукції та суб'єктного складу відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю названих ринків, і сформулювати пропозиції по вдосконаленню окремих його положень.

Переходячи до основного викладу передусім зазначимо, що аналізований Закон визначає правові засади організації

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, регулює відносини в цій сфері і спрямований на захист прав та законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, які здійснюють оптовий продаж сільгосппродукції власного виробництва.

Закон наводить дефініції низки понять (ст. 1), як-от: «асоціація оптових ринків сільськогосподарської продукції», «інфраструктура оптового ринку сільськогосподарської продукції», «оптова торгівля сільськогосподарською продукцією», «оптовий ринок сільськогосподарської продукції», «партія сільськогосподарської продукції», «покупці», «продавці», «ринок сільськогосподарської продукції», «роздрібна торгівля сільськогосподарською продукцією», «саморегульована організація оптового ринку сільськогосподарської продукції», «сільськогосподарська продукція», «територія оптового ринку сільськогосподарської продукції», «товаросупровідний документ». Зазначимо, що окремі з наведених категорій уже були відомі законодавству України ще до прийняття Закону (наприклад, «сільськогосподарська продукція», «покупці», «продавці» та ін.), інші ж мають важливе значення для подальшого розвитку правового регу-

лювання виробничо-господарської діяльності аграрних товаровиробників.

Наприклад, ринок сільськогосподарської продукції визначається в Законі як частина аграрного ринку, де здійснюється оптова торгівля цією продукцією. У свою чергу, під оптовою торгівлею сільськогосподарською продукцією розуміється діяльність з купівлі-продажу такої продукції партіями для наступного її продажу кінцевому споживачеві через роздрібну торгівлю або для виробничого чи іншого використання, а також допоміжна діяльність, що забезпечує таку купівлю-продаж шляхом надання пов'язаних із цим послуг. Роздрібною торгівлею сільськогосподарською продукцією вважається діяльність з купівлі-продажу цієї продукції кінцевими споживачами для їх власного використання. Підкреслимо, що наведені дефініції закріплено в національному законодавстві вперше, а відмінність оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією від роздрібною полягають у тому, що перша здійснюється партіями для наступного продажу кінцевому споживачеві, друга ж відбувається за його участі для власного використання ним цієї продукції. Додатково зазначимо, що відносини за участю на-

званих кінцевих споживачів цей Закон не регламентує.

Важливою для розуміння сутності оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією є категорія «партія сільськогосподарської продукції», під якою ст. 1 Закону розуміє відповідний об'єм сільськогосподарської продукції одного або декількох найменувань, яка закуплена, відвантажена або отримана за одним товаросупровідним документом. Визначення окремих її партій встановлюється Правилами роботи оптового ринку сільськогосподарської продукції. До цього, вважаємо, слід додати, що в нормативному порядку мають бути окреслені також обсяги такої партії сільгосппродукції в певних одиницях виміру. При цьому ці обсяги мають встановлюватись у таких розмірах, щоб було чітко зрозуміло, що партія сільськогосподарської продукції не може бути придбана кінцевим споживачем для власного споживання.

Надалі проаналізуємо суб'єктний склад відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю оптових ринків сільськогосподарської продукції. Беззаперечно, що учасником відповідних правовідносин виступає насамперед сам оптовий ринок сільгосппродукції. Стаття 1 Закону визначає, що оптовий ри-

нок сільськогосподарської продукції – це юридична особа, предметом діяльності якої є надання послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі цією продукцією, і якій в установленому цим Законом порядку надано статус такого оптового ринку.

Порядок отримання статуту оптового ринку сільгосппродукції встановлюється ст. 4 Закону, відповідно до якої: (1) статус оптового ринку сільгосппродукції надається центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики (Міністерством аграрної політики України) на конкурсній основі в установленому Кабінетом Міністрів України порядку (на даний час названий Порядок поки що не встановлено); (2) юридична особа, яка має намір набути статусу оптового ринку сільгосппродукції, подає до вказаного Міністерства пакет документів (заяву про набуття статусу оптового ринку сільгосппродукції; проект (бізнес-план) організації діяльності юридичної особи у статусі оптового ринку сільгосппродукції; нотаріально посвідчену копію установчих документів; проект Правил роботи оптового ринку сільгосппродукції; нотаріально посвідчену копію свідоцтва про державну реєстрацію; довідку про включення

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

юридичної особи до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; документально підтвержені відомості про засновників (учасників) юридичної особи); (3) Міністерство аграрної політики України розглядає надані юридичною особою для набуття статусу оптового ринку сільгосппродукції документи протягом тридцяти календарних днів з дня їх отримання; (4) після розгляду документів Міністерство аграрної політики України видає наказ про надання або вмотивовану відмову в наданні юридичній особі статусу оптового ринку сільгосппродукції.

Що стосується вказаного порядку отримання статусу оптового ринку сільгосппродукції, то зауважимо, що перелік документів, які подаються юридичною особою для набуття цього статусу, необхідно розширити й додати до нього документи, що підтверджують права цієї особи на земельні ділянки, необхідні для розташування території оптового ринку, а також на нерухоме й рухоме майно, яке буде використовуватися при наданні послуг у сфері оптової ринкової діяльності. Адже без вивчення названих документів важко встановити відповідність заявника вимогам Закону щодо

можливості надання ним послуг оптового ринку сільськогосподарської продукції.

Із викладеного також абсолютно чітко зрозуміло, що оптовий ринок сільськогосподарської продукції не є специфічною організаційно-правовою формою юридичної особи. Таким ринком може вважатися будь-яка юридична особа, яка спеціалізується на наданні послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією, після надання їй статусу такого ринку.

Окрім викладеного, ст. 4 Закону містить також підстави, за яких Міністерство аграрної політики України може позбавити юридичну особу цього статусу. Такими виступають: (а) заява юридичної особи про позбавлення її статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції; (б) припинення існування юридичної особи; (в) виявлення недостовірних відомостей, зокрема, розбіжностей між відомостями, викладеними в документах, поданих юридичною особою для набуття статусу оптового ринку сільгосппродукції, та фактичними даними; (г) порушення таким оптовим ринком вимог Закону та інших нормативно-правових актів. Зазначимо, що наведені підстави не є достатньо чіткими й ба-

гато в чому мають оціночний характер, що не можна вважати задовільним.

Перелічимо основні напрямки діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції: (1) створення оператором таких ринків належних умов для купівлі-продажу сільгосппродукції; (2) сприяння прискореному просуванню останньої від виробника до кінцевого споживача в торговельному ланцюгу; (3) надання можливості для виходу на ринок сільгосппродукції всім її постачальникам і споживачам; (4) визначення необхідного переліку сільгосппродукції, що має включати переважну більшість загальної номенклатури виробленої продукції, скорочення втрат такої продукції; (5) забезпечення постачання населенню якісної сільгосппродукції; (6) облаштування єдиного місця її купівлі-продажу; (7) забезпечення концентрації сільгосппродукції у відповідному місці; (8) сприяння вітчизняним її виробникам в одержанні прибутку від реалізації цієї продукції; (9) забезпечення достовірною інформацією операторів цих оптових ринків про кон'юнктуру ринку сільгосппродукції та споживчу якість останньої; (10) сприяння операторам оптових ринків сільгосппродукції у підготовці такої продукції

до купівлі-продажу; (11) забезпечення здійснення ветеринарно-санітарного контролю й нагляду за якістю сільгосппродукції.

У межах реалізації вказаних напрямків діяльності оптовий ринок сільськогосподарської продукції створює належні умови для забезпечення оптової торгівлі сільгосппродукцією шляхом надання таких послуг: (1) забезпечення операторів оптових ринків сільгосппродукції спеціально облаштованими робочими місцями; (2) підготовка партій сільгосппродукції до продажу; (3) документальне оформлення (в разі необхідності) її купівлі-продажу; (4) формування партій стандартизованої сільгосппродукції; (5) організація торгів, аукціонів; (6) складування, зберігання, відвантаження й доставка партій сільгосппродукції; (7) контроль за якістю останньої; (8) забезпечення операторів цих ринків достовірною інформацією про кон'юнктуру ринку сільгосппродукції і споживчу її якість; (9) рекламні послуги; (10) узагальнення й поширення достовірної інформації щодо попиту, пропозиції сільгосппродукції та рівня цін; (11) організація виставок, тренінгів, семінарів, конференцій, навчальних курсів, конкурсів; (12) транспортування партій сільгосппро-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

дукції; (13) забезпечення продавців і покупців необхідною вантажно-розвантажувальною технікою, ваговимірвальним обладнанням тощо; (14) охорона майна операторів оптових ринків сільськогосподарської продукції; (15) інші послуги, необхідні для здійснення діяльності цих ринків. При цьому такі послуги мають надаватися оптовим ринком сільськогосподарської продукції на постійній і регулярній основі і здійснюватися на підставі відповідних договорів.

Ще одним видом учасників відносин щодо діяльності оптових ринків сільгосппродукції виступають так звані оператори цих ринків, до числа яких ст. 5 Закону віднесені: покупці, продавці, об'єднання продавців та/або покупців, інші юридичні та фізичні особи, які виконують роботи та/або надають послуги (банківські, фінансові, юридичні, консультаційні, страхові, дорадчі, рекламні тощо), необхідні для функціонування таких ринків. Відносини між названими операторами оптових ринків сільгосппродукції ґрунтуються на договірних засадах.

Статтею 1 Закону покупці визначаються як юридичні і фізичні особи, які купують партію (партії) сільськогосподарської продукції для наступного її продажу кінцевому споживачеві че-

рез роздрібну торгівлю або для виробничого чи іншого використання, та уповноважені ними особи. Продавцями ж вважаються юридичні і фізичні особи, які є власниками сільгосппродукції і продають покупцям партію (партії) такої продукції, та уповноважені ними особи. Інших приписів стосовно учасників відносин щодо діяльності цих ринків, у тому числі й визначення поняття «оператори оптових ринків сільськогосподарської продукції», Закон, на жаль, не містить.

Як вбачається, операторів оптових ринків сільгосппродукції можна поділити на певні групи залежно від змісту діяльності, яку вони здійснюють на таких ринках. Головними діючими особами, безпосередніми учасниками угод купівлі-продажу партій сільгосппродукції виступають покупці і продавці, а також їх об'єднання. Без їх участі відповідні угоди взагалі не можуть укладатись. Інші ж особи (юридичні й фізичні особи, які виконують роботи та/або надають послуги (банківські, фінансові, юридичні, консультаційні, страхові, дорадчі, рекламні тощо), необхідні для функціонування таких оптових ринків) виступають допоміжними суб'єктами, які сприяють діяльності покупців і продавців, а також самих оптових ринків

сільгосппродукції.

Підсумовуючи викладене, можемо зробити наступні висновки. Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» заклав правові підвалини для організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, які потребують подальшого розвитку. Такий оптовий ринок не є специфічною організаційно-правовою формою юридичної особи, а є лише елементом її спеціалізації з надання послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі цією продукцією, після отримання ним статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції.

Окремі положення проаналізованого Закону (причому, щодо документів, які необхідно подати для набуття статусу оптового ринку сільгосппродукції, підстав поз-

бавлення такого статусу тощо) не є достатньо чіткими й вимагають удосконалення. А Кабінету Міністрів України необхідно прийняти вказані в Законі підзаконні нормативно-правові акти: Порядок надання статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції, Правила здійснення ветеринарно-санітарного контролю й нагляду для оптових ринків сільськогосподарської продукції та ін.

Перспективою подальших наукових розвідок у напрямку порушених проблем може бути використання отриманих результатів у наступних дослідженнях, при вивченні правових питань надання державної допомоги оптовим ринкам сільськогосподарської продукції, а також для характеристики правових засад функціонування інших складників інфраструктури аграрного ринку.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. *Головко Н.В.* Значення біржової торгівлі при закупівлі сільськогосподарської продукції для державних потреб // Актуальні питання реформування правової системи України: Зб. ст. за матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 30-31 трав. 2008 р.) / Уклад. Т.Д. Климчук. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2008. – С. 330-333. 3. Організаційно-правові засади розвитку аграрного і земельного ринків в Україні / За ред. *В.І. Семчика*. – К.: Вид-во «Юрид. думка», 2005. – 264 с. 4. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні / За ред. *В.І. Семчика*. – К.: ІДП НАН України, 2003. – 280 с. 5. *Панькова Л.О.* Правове регулювання діяльності аграрних бірж в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. – К., 2005. – 20 с.

ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОПТОВЫХ РЫНКОВ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Уркевич В.Ю.

В статье анализируются правовые вопросы функционирования оптовых рынков сельскохозяйственной продукции в Украине. Рассматриваются нормы Закона Украины «Об оптовых рынках сельскохозяйственной продукции», в част-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ности, понятие указанных рынков, характеризуется субъектный состав отношений по созданию и деятельности оптовых рынков сельскохозяйственной продукции. Внесены предложения по усовершенствованию правового регулирования деятельности оптовых рынков сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, рынок сельскохозяйственной продукции, оптовые рынки сельскохозяйственной продукции.

LEGAL QUESTIONS OF FUNCTIONING OF THE WHOLESALE MARKETS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Urkevych V.J.

In article legal questions of functioning of the wholesale markets of agricultural production in Ukraine are analyzed. Norms of the Law of Ukraine are considered «About the wholesale markets of agricultural production», in particular, the concept of the specified markets, is characterised subject structure of relations concerning creation and activity of the wholesale markets of agricultural production. Offers on improvement of legal regulation of activity of the wholesale markets of agricultural production are made.

Key words: agricultural production, the market of agricultural production, the wholesale markets of agricultural production.

Надійшла до редакції 21.12.2009 р.